

محاسبه فقر و نابرابری در ایران

براساس فقر مادی

دکتر رؤیا طباطبایی یزدی

فردریک ملک

مقدمه

قرار گرفته است. ضمناً در مورد چگونگی استفاده از نتایج بررسی بودجه خانوار به عنوان بهترین منبع اندازه‌گیری فقر همچنین انواع محدودیتهای استفاده از این بررسی در تجزیه و تحلیل فقر، بحث گردیده است. در انتها یک نمونه واقعی با توجه به نماگرهای مادی در سه گروه مختلف هزینه‌ای و درآمدی با استفاده از نتایج بررسی بودجه خانوار مناطق شهری در سال ۱۳۸۱ در قالب دو جدول محاسبه و ارائه شده است.

۱- فقر و خط فقر

بنا به تعریف فقرا عبارت‌اند از اشخاص، خانوارها و یا گروهی از اشخاص که منابعشان

موضوع فقر و اینکه به کدام بخش از جامعه و بر پایه چه اطلاعاتی می‌بایست کمک بیشتری شود، مورد توجه روزافزون سیاست‌گذاران مسائل اجتماعی - اقتصادی می‌باشد. هر چند که این موضوع ساده به نظر می‌رسد ولی به طور کلی موضوع فقر هم از دیدگاه نظری و هم روشهای اجرایی جهت شناخت و اندازه‌گیری، مسئله‌ای پیچیده می‌باشد. ضمناً اطلاعات و آمار در دسترس معمولاً واقعیتهای موجود را جهت اندازه‌گیری دقیق فقر کاملاً منعکس نمی‌نماید.

در این مقاله مفهوم فقر از دیدگاههای مختلف مانند فقر مطلق و فقر نسبی، با توجه به نماگرهای پولی نظیر درآمد و هزینه خانوارها مورد مطالعه

از نظر مادی، فرهنگی و اجتماعی به اندازه‌ای محدود می‌باشد که آنها را از کمترین امکانات قابل پذیرش برای زندگی محروم نموده و از دیگر اعضای جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند، مجزا می‌نماید.

فقر بر مبنای فقدان منابع از ابعاد مختلف تشریح می‌گردد. تا آنجایی که به مفهوم فقر مربوط می‌شود، سطح زندگی هر شخص می‌بایست با توجه به منابع در اختیار او مشخص گردد. بنابراین یکی از راههای ممکن برای پاسخ دادن به این سؤال، انتخاب کالاها و خدماتی است که برای زندگی ضروری است و اگر شخص فاقد بسیاری از آن اقلام ضروری برای زندگی بود، فقیر تلقی می‌گردد. این روش دارای موانعی می‌باشد چرا که انتخاب کالاها و خدمات مورد نظر معمولاً موضوع پیچیده‌ای می‌باشد. به این دلیل و برای سادگی ترجیح داده می‌شود که از نماگرهای پولی مانند درآمد، ثروت و هزینه، جهت مطالعه فقر استفاده گردد. بر این اساس می‌توانیم با استفاده از نماگرهای پولی خط فقر را تعیین کنیم.

خط فقر عبارت است از سطحی از نماگر که در مقادیر پایین‌تر از آن مردم فقیر و در مقادیر بالاتر از آن مردم غیرفقیر نامیده می‌شوند. خط فقر نه تنها فقر را تعیین می‌کند، بلکه می‌تواند نسبت فقر در یک گروه خاص را نیز تعیین نموده و درجه فقر آنها را مشخص نماید. بدین معنی که مشخص می‌نماید که چند درصد از فقرا در چه فاصله‌ای از سطح فقر قرار دارند.

وجود مفاهیم مختلف از فقر ما را به استفاده از منابع اطلاعاتی متفاوتی هدایت می‌نماید که هر یک از آنها خط فقر متفاوتی را ترسیم خواهد کرد. در این زمینه اگر فقط اطلاعات معینی مورد استفاده قرار گیرد، فقر را می‌توان یا براساس نماگر پولی و یا نوع رابطه آن با مقدار متوسط در جامعه معین نمود. بنابراین در اینجا می‌توان از دو دیدگاه به موضوع نگاه کرد. در یک روش می‌توانیم یک «سبد» از نیازهای ضروری، مستقل از سطح زندگی در یک جامعه، تعیین کنیم و هزینه و قیمت آن را در بازار خرده‌فروشی ارزیابی نماییم که این روش را روش محاسبه فقر مطلق می‌نامند. از طرف دیگر می‌توان فقر نسبی را تعریف نمود که فقر را در مقایسه با استاندارد رفاه دیگر گروههای جامعه به طور نسبی ارزیابی می‌کند. از آنجایی که فقر نسبی با ضروریات اساسی در رابطه نمی‌باشد، بنابراین بیشتر از آنکه تعریفی از فقر باشد، نابرابری در طبقات جامعه را نشان می‌دهد. در حقیقت مردمی که در مقایسه با این مقیاس زیر خط فقر زندگی می‌کنند لزوماً ممکن است مردم محرومی نباشند و فقط می‌توان گفت که در مقایسه با دیگران از رفاه کمتری برخوردار می‌باشند (این حالت در جوامع با سطح درآمد بالا اتفاق می‌افتد) و بالعکس در برخی از جوامع (جوامع با درآمد بسیار پایین) ممکن است گروههایی از مردم زیر خط فقر نسبی نباشند ولی به طور مطلق فقیر باشند.

روش محاسبه خط فقر مطلق که بر مبنای

تعیین سبد ضروریات زندگی نظیر غذا، اجاره و دیگر اقلام، پایه گذاری شده است ابتدا در سال ۱۹۰۱ توسط ران تری (Rowntree) معرفی شد. بعد از آن، به دلیل مشکلات موجود در انتخاب اقلام مشمول این سبد، تغییراتی در آن صورت گرفت. از طرف دیگر اورشانسکی (Orshansky) خط فقر را بر اساس فرضیه می نیمم مجموع نیازهای یک فرد و نیازهای غذایی، برای کلیه گروههای جامعه تعیین نمود. در این حالت مسئله ساختن یک خط فقر مطلق به تعیین یک «سبد غذایی» تقلیل پیدا می کند که البته این موضوع ساده تر از تعیین یک سبد کلی از نیازهای ضروری می باشد. با آنکه منطق موجود در روش محاسبه این خط، به وسیله نویسندگان مختلفی از جمله راگل (Ruggie, ۱۹۹۰) مورد انتقاد قرار گرفته است ولی این روش هم اکنون در برخی از کشورها مورد استفاده قرار می گیرد. در کشورهای عضو اتحادیه اروپا، به طور کلی تعیین خط فقر نسبی ارجح می باشد.

۲- داده های در دسترس

در تجزیه و تحلیل فقر و نابرابری، واحد مورد بررسی معمولاً به جای فرد، خانوار می باشد. دلیل این انتخاب آن است که خانوار یک واحد اقتصادی است و معمولاً منابعش به طور مناسبی بین اعضاء آن مصرف می شود. پیامد این موضوع این است که خانوار مانند یک فیلتر عمل کرده و میزان فقر و نابرابری ناشی از توزیع شخصی درآمد را تقلیل می دهد. بنابراین

اطلاعات به دست آمده از خانوار به درستی سطح رفاه واقعی اعضای خانوار را منعکس می کند.

منبع اصلی اطلاعات آماری برای تجزیه و تحلیل فقر و نابرابری خانوارها، بررسی بودجه خانوار (هزینه خانوار و یا درآمد خانوار) می باشد. در این بررسی که به طریق نمونه گیری انجام می گیرد در مورد جزئیات هزینه هایی که خانوار انجام داده است (برای یک دوره زمانی معین) سؤال می شود و جزئیات این هزینه ها به علاوه درآمد آنها مورد پرسش قرار می گیرد. در برخی از کشورها، در این طرح از خانوارها در مورد ضروریات اصلی زندگی شان و همچنین معنی فقر و اینکه آیا خود را فقیر می دانند، سؤال می شود.

چنانچه فقر را از بررسی بودجه خانوار مورد تجزیه و تحلیل قرار دهیم با محدودیتهایی مواجه می شویم که برخی مربوط به متغیرهای مورد استفاده به عنوان «نماگر» می باشد. در مورد محدودیتهای ناشی از روش به کار گرفته شده می توان به چند مطلب اشاره نمود. از آنجایی که همکاری خانوارها در این بررسی اجباری نمی باشد، برخی از خانوارهای با درآمد بالا از ارائه پاسخ کامل به پرسشها خودداری کرده و معمولاً کم گویی می نمایند. همچنین خانوارهای کم سواد ممکن است به طور دقیق نتوانند به سؤالا پاسخ دهند. ضمناً خانوارهایی که در محلهای دسته جمعی زندگی می کنند، یا فاقد محل مسکونی مشخصی هستند و یا به صورت

مهاجران غیرقانونی در جامعه زندگی می کنند شامل این بررسی نمی گردند. از طرف دیگر منابع تأمین مالی خانوارها ممکن است فقط وابسته به درآمد آنها نبوده بلکه وابسته به سود سهام و یا سرمایه گذاریهای دیگر باشد. در نتیجه «ثروت» متغیر دیگری است که باید مورد توجه قرار گیرد. متأسفانه بیشتر بررسیهای مربوط به بودجه خانوار، در مورد ثروت خانوارها اطلاعات کافی را به ما نمی دهند (به علت عدم پاسخگویی صحیح خانوارها در این زمینه).

بنابراین با توجه به نکات فوق، جهت بررسی فقر از دو متغیر درآمد و یا هزینه استفاده می شود. البته هنوز توافق کلی در این مورد که کدام یک از این دو متغیر برای ارزیابی رفاه مناسب تر است، وجود ندارد و برای هر کدام مزایا و معایبی برشمرده می شود که باعث می گردد هر دو متغیر برای ارزیابی رفاه مورد استفاده قرار گیرند.

در مقایسه با درآمد، هزینه متغیری باثبات تر است و به طور کلی می توان به عنوان تابعی از یک الگوی درآمدی، در زمانی که درآمد دائمی باشد، مورد توجه قرار گیرد. با این حال، هنوز نمی توان آن را به عنوان یک نماگر کامل فقر تلقی نمود. پایین بودن سطح هزینه لزوماً به معنی پایین بودن سطح رفاه نمی باشد. به علاوه خانوارهای با درآمد دائمی یکسان، به علت داشتن عادت هزینه ای متفاوت، می توانند دارای الگوی مصرفی متفاوتی نیز باشند. همچنین خانوارها در مراحل مختلف دوره زندگی شان

دارای نیازهای متفاوتی هستند. از طرف دیگر، در دسترس بودن کالاها و خدمات عمومی (که معمولاً توسط دولتها تهیه می شود) می تواند سطح رفاه را افزایش دهد بدون آنکه هزینه چندانی برای خانوارها در بر داشته باشد.

با توجه به دلایل ذکر شده، برای نشان دادن سطح رفاه معمولاً درآمد خانوار نماگر بهتری می باشد ولی مسئله اصلی در مورد درآمد آن است که خانوارها در این زمینه به کم گویی تمایل دارند. بنابراین به نظر می رسد در مورد مسائل مربوط به هزینه و درآمد، بهترین راه حل، مطالعه همزمان بر روی درآمد و هزینه خانوارها باشد. ضمن آنکه مقایسه نتایج حاصل از این دو روش نیز می تواند در مورد ارزیابی صحت و دقت نتایج کمک نماید.

۳- اندازه گیری فقر با نماگرهای پولی

هر چند در تجزیه و تحلیل فقر و نابرابری، خانوار واحد مناسب تری را نسبت به فرد تشکیل می دهد ولی به نظر نمی رسد که درآمد و هزینه خانوار نماگر کاملاً مناسبی برای نشان دادن استاندارد زندگی باشد. از دو خانوار با درآمد مساوی، خانواری که دارای دو عضو می باشد نسبت به خانواری با شش عضو، از استاندارد زندگی بهتری برخوردار می باشد.

انتخاب واحد مورد تجزیه و تحلیل به مسئله تعیین مقیاس یکسان سازی بر می گردد. البته بدیهی است که خانوارهای با تعداد اعضای بیشتر، برای آنکه بتوانند همان استاندارد زندگی

جدول شماره یک- پیش بینی پاسخ دهندگان در مورد وضع اقتصادی خانوار و کشور در ۱۲ ماه آینده
(ارقام به درصد)

پیش بینی پاسخ دهندگان در مورد وضع اقتصادی کشور در ۱۲ ماه آینده				پیش بینی پاسخ دهندگان در مورد وضع اقتصادی خانوار خود در ۱۲ ماه آینده				پیش بینی
جمع	بدتر می شود	تغییری نمی کند	بهرتر می شود	جمع	بدتر می شود	تغییری نمی کند	بهرتر می شود	
۱۰۰	۳۷/۷	۳۴/۵	۲۷/۸	۱۰۰	۳۴/۸	۴۷/۳	۱۷/۹	فروردین ۸۱
۱۰۰	۴۰/۱	۳۳/۷	۲۶/۲	۱۰۰	۳۶/۰	۴۷/۶	۱۶/۵	اردیبهشت ۸۱
۱۰۰	۴۵/۰	۳۲/۱	۲۲/۹	۱۰۰	۳۸/۰	۴۷/۲	۱۴/۸	خرداد ۸۱
۱۰۰	۴۸/۳	۲۹/۲	۲۲/۵	۱۰۰	۳۸/۴	۴۵/۴	۱۶/۲	تیر ۸۱
۱۰۰	۴۷/۷	۳۳/۶	۱۸/۷	۱۰۰	۳۹/۶	۴۶/۶	۱۳/۸	مرداد ۸۱
۱۰۰	۴۸/۹	۳۰/۲	۲۰/۹	۱۰۰	۴۰/۲	۴۵/۸	۱۴/۰	شهریور ۸۱
۱۰۰	۴۸/۵	۳۰/۷	۲۰/۸	۱۰۰	۳۸/۷	۴۵/۶	۱۵/۷	مهر ۸۱
۱۰۰	۵۰/۱	۳۰/۶	۱۹/۳	۱۰۰	۳۸/۷	۴۷/۸	۱۳/۵	آبان ۸۱
۱۰۰	۴۹/۰	۳۰/۵	۲۰/۵	۱۰۰	۳۹/۹	۴۵/۴	۱۴/۷	آذر ۸۱
۱۰۰	۴۹/۶	۲۸/۸	۲۱/۶	۱۰۰	۳۸/۵	۴۶/۰	۱۵/۵	دی ۸۱
۱۰۰	۵۰/۲	۲۹/۳	۲۰/۵	۱۰۰	۴۰/۱	۴۵/۵	۱۴/۴	بهمن ۸۱
۱۰۰	۵۰/۲	۲۷/۳	۲۲/۵	۱۰۰	۴۱/۱	۴۲/۲	۱۶/۷	اسفند ۸۱
۱۰۰	۴۸/۷	۲۹/۸	۲۱/۵	۱۰۰	۴۰/۲	۴۴/۲	۱۵/۶	فروردین ۸۲
۱۰۰	۴۸/۷	۲۹/۶	۲۱/۷	۱۰۰	۴۰/۶	۴۳/۲	۱۶/۰	اردیبهشت ۸۲
۱۰۰	۵۴/۸	۲۶/۴	۱۸/۸	۱۰۰	۴۴/۸	۴۰/۶	۱۴/۶	خرداد ۸۲
۱۰۰	۵۳/۵	۲۷/۰	۱۹/۵	۱۰۰	۴۳/۸	۴۱/۹	۱۴/۳	تیر ۸۲
۱۰۰	۴۹/۳	۳۰/۷	۲۰/۰	۱۰۰	۴۰/۸	۴۴/۰	۱۵/۲	مرداد ۸۲
۱۰۰	۴۸/۱	۲۹/۶	۲۲/۳	۱۰۰	۴۱/۲	۴۴/۲	۱۴/۶	شهریور ۸۲
۱۰۰	۴۴/۹	۳۲/۰	۲۳/۱	۱۰۰	۳۹/۴	۴۵/۱	۱۵/۵	مهر ۸۲
۱۰۰	۴۳/۵	۳۴/۲	۲۲/۳	۱۰۰	۳۷/۶	۴۶/۷	۱۵/۷	آبان ۸۲
۱۰۰	۴۳/۸	۳۱/۹	۲۴/۳	۱۰۰	۳۹/۱	۴۶/۰	۱۴/۹	آذر ۸۲
۱۰۰	۴۳/۰	۳۱/۳	۲۸/۵	۱۰۰	۳۷/۰	۴۶/۵	۱۶/۵	دی ۸۲
۱۰۰	۴۴/۲	۳۱/۶	۲۴/۲	۱۰۰	۳۸/۵	۴۴/۵	۱۷/۰	بهمن ۸۲
۱۰۰	۴۳/۲	۳۰/۹	۲۵/۹	۱۰۰	۳۹/۶	۴۳/۱	۱۷/۳	اسفند ۸۲
۱۰۰	۴۶/۳	۲۹/۳	۲۴/۴	۱۰۰	۳۸/۷	۴۴/۹	۱۶/۳	فروردین ۸۳
۱۰۰	۵۰/۱	۲۸/۸	۲۱/۱	۱۰۰	۴۲/۷	۴۱/۹	۱۵/۴	اردیبهشت ۸۳

خانوارهای با تعداد اعضای کمتر را داشته باشند به درآمد بالاتری نیاز دارند، ولی انتظار می رود که نسبت افزایش درآمد به همان نسبت افزایش تعداد اعضای خانوار نباشد. بنابراین داده ها می توانند با توجه به یک مقیاس معین تعدیل گردند. در نتیجه سن اعضای خانوار و همچنین بعد خانوار می تواند به عنوان عوامل تعیین کننده جهت انتخاب این مقیاس مطرح شود.

مقیاس اقتصادی می تواند از راههای متفاوتی ارزیابی شود. در ارزیابی که به وسیله مقیاس کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصاد و توسعه (OECD) که توسط سازمان آمار اروپا (EUROSTAT) به کار برده می شود، سرپرست خانوار وزن ۱، دیگر اعضای بالغ خانوار (بالای ۱۴ سال) وزن ۰/۷ می گیرند و به اعضای زیر چهارده سال وزن ۰/۵ داده می شود. از آنجایی که انتخاب خصوصیات چنین مقیاسهایی کاملاً اختیاری می باشد (و شاید در جوامع مختلف ارقام کاملاً متفاوت باشد)، لذا استفاده از آنها مورد انتقاد قرار گرفته و مورد توافق کلی نمی باشد.

۴- نماگرهای مادی فقر (بر اساس طبقه بندی چهار گانه)

همان طور که قبلاً گفتیم، از خط فقر نسبی جهت تعیین خانوارهای فقیر می توان استفاده نمود. بدین ترتیب که می توان نشان داد چه خانوارهایی از خانوارهای دیگر فقیرترند. ولی این خط (خطها) نمی تواند اطلاعاتی را در مورد حد

محرومیت خانوارها در اختیار قرار دهد. در کشورهایی که خط فقر مطلق در آنها محاسبه نشده است تنها راه ممکن، مطالعه فقر نسبی از دیدگاه نماگرهای مادی به جای نماگرهای پولی (بر مبنای هزینه و درآمد) می باشد.

نماگرهای مادی، لوازم و تسهیلاتی که خانوارها مورد استفاده قرار می دهند را محاسبه می نماید. با استفاده از این نماگرها می توان سهم گروههای مختلف هزینه ای (درآمدی) را از استفاده از این لوازم و تسهیلات تعیین و از این جهت گروههای مختلف را با هم مقایسه نمود. با در نظر گرفتن اولویت نیازهای خانوارها می توان درجه فقر و درصد خانوارهایی که به هر یک از ضروریات زندگی نیاز دارند را تعیین نمود.

در جداول شماره ۱ و ۲ به ترتیب درصد خانوارهای استفاده کننده از برخی لوازم و تسهیلات مورد استفاده در محل سکونت در مناطق شهری با توجه به متوسط هزینه و درآمد خانوارها، در سال ۱۳۸۱ آورده شده است. گروه اول شامل کل خانوارها می باشد و گروه دوم شامل خانوارهایی است که هزینه (در جدول شماره ۲، درآمد) آنها کمتر از ۵۰ درصد متوسط کل هزینه (در جدول شماره ۲، درآمد) خانوارها می باشد. این گروه از خانوارها ۳۷۸ درصد از کل خانوارها را تشکیل می دهند (جدول شماره ۱) در این گروه برای هزینه، خانوارهایی که هزینه سالانه آنها کمتر از ۲۱,۹۴۰,۰۰۰ ریال در سال و برای درآمد (در جدول شماره ۲)، خانوارهایی

که درآمد سالانه آنها کمتر از ۲۰,۱۳۰,۰۰۰ ریال در سال می باشد، در نظر گرفته شده اند. گروه سوم شامل خانوارهایی است که هزینه (درآمد) آنها کمتر از ۲۵ درصد متوسط کل هزینه (درآمد) خانوارها می باشد. این گروه از خانوارها ۸۲ درصد از کل خانوارها را تشکیل می دهند (جدول شماره ۱) در این مورد برای هزینه خانوارهایی که سالانه کمتر از ۱۰,۹۷۰,۰۰۰ ریال هزینه دارند و برای درآمد (در جدول شماره ۲)، خانوارهایی که سالانه کمتر از ۱۰,۰۶۰,۰۰۰ ریال درآمد دارند در نظر گرفته شده اند (در سال ۱۳۸۱ متوسط هزینه سالانه یک خانوار ۴۳,۸۸۰,۰۰۰ ریال و متوسط درآمد سالانه یک خانوار ۴۰,۲۶۰,۰۰۰ ریال می باشد).

جداول ۱ و ۲ بر مبنای نتایج بررسی بودجه خانوار^۱ در مناطق شهری کشور در سال ۱۳۸۱ که توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تولید شده است، به دست آمده است. در این بررسی حدود ۷۰۰۰ خانوار در مناطق شهری کشور مورد بررسی قرار گرفته اند. البته در تجزیه و تحلیل جداول ۱ و ۲ باید توجه داشت که در گروههای تعیین شده، کمبود و یا درصد پایین میانگین تعداد استفاده کنندگان از یک کالا و یا خدمت ممکن است لزوماً تعیین کننده

۱. در این تحقیق برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز، محاسبات ویژه ای بر روی نتایج بررسی بودجه خانوار انجام گرفته است. استفاده از آمارهای بودجه خانوار به دلیل گستردگی آمار و اطلاعات همواره با پیچیدگیهایی همراه است که جهت تلفیق و استفاده از این داده ها آشنایی کامل به چگونگی برآورد متغیرها برای محققان توصیه می گردد.

درجه فقر نبوده بلکه خانوار خود مایل به خرید و یا استفاده از آن کالا و یا خدمت نباشد، هر چند در بیشتر موارد چنین نمی باشد.

همان طور که در جدول شماره ۱ ملاحظه می شود ۲۰/۶ درصد از خانوارها دارای اتومبیل شخصی می باشند، حال آنکه فقط ۲/۱ درصد از خانوارهایی که هزینه آنها (کمتر از ۲۱,۹۴۰,۰۰۰ ریال هزینه در سال) و ۰/۴ درصد از خانوارهایی که متوسط هزینه آنها کمتر از یک چهارم متوسط کل هزینه خانوارها می باشد (کمتر از ۱۰,۹۷۰,۰۰۰ ریال هزینه در سال) دارای اتومبیل شخصی هستند. این بدین معنی است که خانوارهایی که دارای اتومبیل شخصی هستند اکثراً خانوارهایی هستند که هزینه سالانه آنها از متوسط کل هزینه بیشتر می باشد.

۳۵ قلم عنوان شده در جدول شماره ۱ را می توان با توجه به توزیع خانوارهای استفاده کنند از لوازم و تسهیلات به چهار دسته کلی تقسیم کرد:

الف: دسته اول اقلامی است که می توان آنها را «رفاهی» خواند و درصد تعداد خانوارهای استفاده کننده از آنها در گروه خانوارهای با هزینه پایین به شدت کاهش می یابد. این اقلام عبارت اند از: اتومبیل، ویدئو، کامپیوتر شخصی، یخچال فریزر، فریزر، جارو برقی، ماشین لباسشویی و موبایل. در این گروه به غیر از اتومبیل که در فوق به آن اشاره شده است، درصد استفاده کنندگان از کامپیوتر شخصی نیز به شدت برای گروههای پایین درآمدی کاهش

داشته است به طوری که درحالی که ۱۷۵ درصد از کل خانوارها دارای کامپیوتر شخصی هستند، فقط ۷۰ درصد از خانوارهایی که هزینه آنها کمتر از ۵۰ درصد متوسط هزینه خانوارهاست (گروه ۲) دارای کامپیوتر شخصی می باشند و برای گروه ۳ (خانوارهایی که هزینه آنها کمتر از ۲۵ درصد متوسط هزینه خانوارها می باشد) این درصد، صفر می باشد.

ب: دسته دوم شامل اقلامی است که «نسبتاً ضروری» خوانده می شوند و درصد خانوارهای استفاده کننده از آنها در گروه خانوارها با هزینه پایین به نسبت درصد استفاده کنندگان در گروه کل خانوارها، کاهش می یابد ولی این کاهش به شدت اقلام دسته اول نمی باشد. این اقلام عبارت اند از: موتور سیکلت، دوچرخه، چرخ خیاطی، اجاق گاز، تلفن، گاز شهری، آشپزخانه، حمام، کولر ثابت، ملک شخصی و وام داشتن. در این دسته، گروه ۱، ۱۴/۷ درصد، گروه ۲، ۱۷/۷ درصد و در گروه ۳، ۶/۱ درصد، دارای موتور سیکلت می باشند و ۷۶/۸ درصد از خانوارهای گروه ۱، ۵۳/۲ درصد از خانوارهای گروه ۲ و ۳۳/۷ درصد از خانوارهای گروه ۳، دارای تلفن می باشند. این بدین معنی است که هر چند اکثر استفاده کنندگان از این دسته اقلام، خانوارهایی با هزینه بالای متوسط هستند ولی گروههای با هزینه پایین نیز تا حدی از این اقلام استفاده می کنند.

درصد خانوارهایی که «دارای وام» هستند برای کل خانوارها، ۴۳/۱ می باشد حال آنکه

۲/۷۵ درصد از خانوارهایی که هزینه آنها کمتر از ۵۰ درصد متوسط کل هزینه خانوارهاست (گروه ۲) و همچنین ۲/۷۵ درصد از گروه ۳، از وام استفاده می کنند که نشان می دهد درصد استفاده کنندگان از وام (هر نوع وامی) در گروههای پایین درآمدی به نسبت کمتر است.

ج: دسته سوم را می توان «اقلام ضروری» خواند که درصد خانوارهای استفاده کننده از آنها برای خانوارهای با هزینه های متفاوت، تقریباً یکسان است. این اقلام عبارت اند از: آب لوله کشی، برق، کولر متحرک، یخچال و فاضلاب شهری. همان طور که در جدول شماره ۱ نشان داده شده است، درصد استفاده کنندگان برای هر سه گروه تقریباً یکسان می باشد. این بدین معنی است که استفاده از این اقلام نسبت به تغییرات هزینه حساس نمی باشد. این اقلام از اقلام ضروری می باشند و تعدادی از این تسهیلات توسط دولت تقریباً برای همگان تهیه می شود.

د: دسته چهارم را می توان «اقلام خاص» نامید که درصد تعداد خانوار استفاده کننده از آنها در گروه خانوارهای با هزینه پایین بیشتر از درصد استفاده کنندگان با هزینه بالا می باشد. این اقلام عبارت اند از: ملک استیجاری و تلویزیون سیاه و سفید. همان طور که در جدول شماره ۱ نشان می دهد، ۱۷/۹ درصد کل خانوارها در ملک استیجاری زندگی می کنند حال آنکه ۲۴/۶ درصد از خانوارهای گروه ۲ و ۲۵/۹ درصد از خانوارهای گروه ۳ در ملک استیجاری زندگی می کنند.

در جدول شماره ۲ درصدهای تعداد

خانوارهای استفاده کننده از لوازم و تسهیلات (۳۵ قلم) در سه گروه، کل خانوارها و دو گروه درآمدی آورده شده است. روند توزیع تعداد خانوارهای استفاده کننده از لوازم و تسهیلات بر مبنای ارقام درآمدی به مانند جدول شماره ۱ می باشد و تأییدی بر نتایج مبتنی بر هزینه است.

۵- هم سنجی سالهای ۷۶ و ۸۱ (مقایسه درصد خانوارهای استفاده کننده از لوازم و تسهیلات)

تحقیق حاضر یک بار هم در سال ۱۳۷۶ انجام گرفت که در ادامه این نوشتار، نتایج دو تحقیق در سالهای ۱۳۷۶ و ۱۳۸۱ با هم مقایسه می شود. جداول ۱ و ۳ درصد خانوارهای استفاده کننده از لوازم و تسهیلات را بر مبنای هزینه خانوارها در مناطق شهری کشور به ترتیب در سالهای ۱۳۷۶ و ۱۳۸۱ نشان می دهد. همان طور که این جداول نشان می دهند در اکثر موارد درصد خانوارهای استفاده کننده از لوازم و تسهیلات برای کل خانوارها (گروه ۱) در سال ۱۳۸۱ به نسبت سال ۱۳۷۶ افزایش داشته است. این افزایش به ویژه برای برخی از اقلام قابل توجه است. به طور مثال در سال ۱۳۷۶، ۷۵ درصد خانوارها دارای کامپیوتر شخصی بوده اند حال آنکه این درصد در سال ۱۳۸۱ به ۱۷۵ درصد رسیده است. درصد استفاده کنندگان از تلویزیون رنگی، ویدئو، جاروبرقی، تلفن، موبایل و فاضلاب شهری نیز افزایش قابل توجهی داشته است. درصد دارندگان اتومبیل از ۱۶/۱ درصد در سال ۱۳۷۶ به

۲۰/۶ درصد در سال ۱۳۸۱ رسیده است. برای تلفن این درصد از ۵۳/۵ درصد در سال ۱۳۷۶ به ۷۶/۸ درصد در سال ۱۳۸۱ رسیده است. برای تلفن این درصد از ۵۳/۵ درصد در سال ۱۳۷۶ به ۷۶/۸ درصد در سال ۱۳۸۱ رسیده است.

درصد برخی اقلام در مقایسه این دو سال تغییر چندانی نداشته است، از جمله درصد استفاده کنندگان از ملک شخصی، ملک استیجاری و آب و برق. لازم به توضیح است که تعداد خانوارها در مناطق شهری در دو سال ۱۳۷۶ و ۱۳۸۱ به ترتیب برای ۸,۳۶۷,۰۰۰ و ۹,۵۷۰,۰۰۰ خانوار برآورد شده است.

افزایش درصد خانوارهای استفاده کننده در گروه ۲ (خانوارهایی که هزینه آنها کمتر از ۵۰ درصد متوسط کل هزینه خانوارها است) برای برخی از اقلام در سال ۱۳۸۱ به نسبت سال ۱۳۷۶ قابل توجه بوده است. به طور مثال برای تلویزیون رنگی از ۲۳/۱ درصد در سال ۷۶ به ۶۶/۳ درصد در سال ۸۱ رسیده است، برای ویدئو، جاروبرقی، یخچال فریزر و تلفن نیز این افزایش قابل توجه بوده است. برای تلفن درصد دارندگان تلفن از ۲۵/۶ درصد در سال ۷۶ به ۵۳/۲ درصد در سال ۸۱ رسیده است که بیش از دو برابر شده است. در این گروه (گروه ۲) درصد خانوارهای استفاده کننده از لوازم و تسهیلات برای برخی اقلام تغییر محسوسی نکرده است. به طور مثال درصد خانوارهای استفاده کننده از ملک اجاری در سال ۱۳۷۶، ۲۷/۱ درصد بوده است که در سال ۱۳۸۱ به ۲۴/۶ درصد افزایش یافته

جدول یک- درصد خانوارهای استفاده کننده از لوازم و تسهیلات بر مبنای هزینه خانوارها در مناطق شهری کشور در سال ۱۳۸۱

(۳)	(۲)	(۱)	شرح
خانوارهایی که هزینه آنها کمتر از ۲۵ درصد متوسط هزینه خانوارها باشد	خانوارهایی که هزینه آنها کمتر از ۵۰ درصد متوسط هزینه خانوارها باشد	کل خانوارها	
۸/۲	۳۱/۸	۱۰۰/۰	درصد خانوارها
۰/۴	۲/۱	۲۰/۶	۱- اتومبیل
۶/۱	۱۱/۷	۱۴/۷	۲- موتور سیکلت
۱۰/۸	۱۷/۶	۲۴/۱	۳- دوچرخه
۱۶/۵	۱۶/۵	۲۰/۹	۴- رادیو
۴۱/۲	۵۷/۶	۷۵/۱	۵- رادیو ضبط
۴۵/۹	۳۲/۰	۱۷/۴	۶- تلویزیون سیاه و سفید
۴۱/۸	۶۶/۳	۸۶/۱	۷- تلویزیون رنگی
۶/۵	۱۸/۲	۳۹/۳	۸- ویدئو
۱/۰	۱/۰	۱۱/۵	۹- کامپیوتر شخصی
۸۸/۷	۸۹/۴	۸۵/۶	۱۰- یخچال
۲/۴	۷/۶	۱۸/۸	۱۱- یخچال فریزر
۷/۰	۶/۵	۲۵/۲	۱۲- فریزر
۴/۹	۴/۸	۴/۸	۱۳- کولر متحرک
۵۸/۰	۶۳/۳	۶۰/۸	۱۴- انواع پنکه
۸۴/۹	۹۳/۶	۹۷/۴	۱۵- اجاق گاز
۱۷/۱	۳۸/۶	۷۰/۳	۱۶- جارو برقی
۴۰/۶	۵۷/۱	۷۳/۸	۱۷- چرخ خیاطی
۱۴/۰	۳۱/۲	۶۱/۰	۱۸- ماشین لباسشویی
۱/۰	۱/۰	۰/۸	۱۹- ماشین ظرفشویی
۱/۰	۰/۷	۸/۳	۲۰- موبایل
۹۶/۳	۹۷/۲	۹۸/۲	۲۱- آب لوله کشی
۳/۳	۳/۶	۳/۳	۲۲- چاه آب
۹۹/۶	۹۹/۹	۹۹/۹	۲۳- برق
۳۳/۷	۵۳/۲	۷۶/۸	۲۴- تلفن
۵۴/۹	۶۵/۴	۷۶/۳	۲۵- گاز شهری
۲۱/۶	۲۰/۳	۱۹/۷	۲۶- فاضلاب شهری
۶۶/۱	۸۱/۳	۹۲/۶	۲۷- آشپزخانه
۷۰/۸	۸۳/۶	۹۳/۷	۲۸- حمام
۲۰/۶	۳۵/۸	۵۹/۹	۲۹- کولر ثابت
۰/۴	۱/۳	۹/۹	۳۰- شوفاژ
۱/۰	۱/۱	۰/۵	۳۱- نهویه مطبوع
۱/۰	۴/۹	۱۵/۹	۳۲- پارکینگ
۵۹/۶	۶۴/۱	۷۲/۷	۳۳- ملک شخصی
۲۵/۹	۲۴/۶	۱۷/۹	۳۴- ملک استیجاری
۲۸/۵	۲۸/۵	۴۳/۱	۳۵- دارای وام

متوسط هزینه خانوار در مناطق شهری کشور در سال ۱۳۸۱، ۳۳,۸۸۰,۰۰۰ ریال در سال می باشد.

جدول دو- درصد خانوارهای استفاده کننده از لوازم و تسهیلات بر مبنای درآمد خانوارها
در مناطق شهری کشور در سال ۱۳۸۱

شرح	(۱) کل خانوارها	(۲) خانوارهایی که هزینه آنها کمتر از ۵۰ درصد متوسط هزینه خانوارها باشد	(۳) خانوارهایی که هزینه آنها کمتر از ۲۵ درصد متوسط هزینه خانوارها باشد
درصد خانوارها	۱۰۰/۰	۳۰/۵	۱۰/۲
۱- اتومبیل	۲۰/۶	۲/۱	۱/۱
۲- موتور سیکلت	۱۴/۷	۱۱/۴	۷/۴
۳- دوچرخه	۲۴/۱	۱۷/۱	۱۲/۱
۴- رادیو	۲۰/۹	۱۵/۹	۱۵/۱
۵- رادیو ضبط	۷۵/۱	۵۷/۱	۴۶/۱
۶- تلویزیون سیاه و سفید	۱۷/۴	۳/۱	۴۲/۵
۷- تلویزیون رنگی	۸۶/۱	۶۶/۱	۴۶/۱۰
۸- ویدئو	۳۹/۳	۱۸/۶	۱۰/۸
۹- کامپیوتر شخصی	۱۱/۵	۱/۳	۱/۳
۱۰- یخچال	۸۵/۶	۸۹/۴	۸۷/۷
۱۱- یخچال فریزر	۱۸/۸	۷/۴	۴/۹
۱۲- فریزر	۲۵/۲	۵/۶	۳/۶
۱۳- کولر متحرک	۴/۸	۴/۹	۳/۹
۱۴- انواع پنکه	۶۰/۸	۶۱/۹	۵۹/۹
۱۵- اجاق گاز	۹۷/۴	۹۳/۱۰	۸۷/۲
۱۶- جارو برقی	۷۰/۳	۲۷/۱	۱۹/۰
۱۷- چرخ خیاطی	۷۳/۸	۵۶/۱۰	۴۶/۵
۱۸- ماشین لباسشویی	۶۱/۰	۳۰/۹	۱۹/۹
۱۹- ماشین ظرفشویی	۰/۸	۰/۰	۰/۰
۲۰- موبایل	۸/۳	۰/۷	۱/۰
۲۱- آب لوله کشی	۹۸/۲	۹۷/۲	۹۶/۱
۲۲- چاه آب	۳/۳	۳/۳	۴/۳
۲۳- برق	۹۹/۹	۹۹/۹	۹۹/۷
۲۴- تلفن	۷۶/۸	۵۲/۵	۳۹/۷
۲۵- گاز شهری	۷۶/۳	۶۴/۳	۵۷/۱۰
۲۶- فاضلاب شهری	۱۹/۷	۲۰/۶	۲۱/۳
۲۷- آشپزخانه	۹۲/۶	۸۰/۷	۶۹/۱
۲۸- حمام	۹۳/۷	۸۳/۱	۷۲/۲
۲۹- کولر ثابت	۵۹/۹	۳۴/۴	۲۵/۵
۳۰- شوقاز	۹/۹	۱/۵	۱/۶
۳۱- تهویه مطبوع	۰/۵	۰/۱	۰/۰
۳۲- پارکینگ	۱۵/۹	۴/۱۰	۲/۶
۳۳- ملک شخصی	۷۲/۷	۵۹/۴	۵۳/۲
۳۴- ملک استیجاری	۱۷/۹	۲۹/۲	۳۵/۱۰
۳۵- دارای وام	۴۳/۱	۲۶/۴	۱۷/۱

متوسط درآمد خانوار در مناطق شهری کشور در سال ۱۳۸۱، ۴۰,۲۶۰,۰۰۰ ریال در سال می باشد.

جدول سه- درصد خانوارهای استفاده کننده از لوازم و تسهیلات بر مبنای هزینه خانوارها
در مناطق شهری کشور در سال ۱۳۷۶

شرح	(۱) کل خانوارها	(۲) خانوارهایی که هزینه آنها کمتر از ۵۰ درصد متوسط هزینه خانوارها باشد	(۳) خانوارهایی که هزینه آنها کمتر از ۲۵ درصد متوسط هزینه خانوارها باشد
درصد خانوارها	۱۰۰/۰	۲۹/۰	۷/۸
۱- اتومبیل	۱۶/۱	۲/۵	۰/۴
۲- موتور سیکلت	۱۲/۹	۱۰/۲	۶/۳
۳- دوچرخه	۱۹/۳	۱۱/۹	۷/۲
۴- رادیو	-	-	-
۵- رادیو ضبط	-	-	-
۶- تلویزیون سیاه و سفید	۴۴/۷	۶۴/۴	۶۲/۳
۷- تلویزیون رنگی	۵۷/۹	۲۳/۱	۸/۹
۸- ویدئو	۱۴/۸	۱/۸	۰/۴
۹- کامپیوتر شخصی	۱/۵	۰/۰	۰/۰
۱۰- یخچال	۸۹/۱	۸۹/۹	۸۲/۱
۱۱- یخچال فریزر	۱۲/۵	۲/۶	۱/۳
۱۲- فریزر	۱۹/۸	۳/۵	۰/۴
۱۳- کولر متحرک	۶/۸	۵/۷	۵/۰
۱۴- انواع پنکه	-	-	-
۱۵- اجاق گاز	۹۴/۴	۸۵/۴	۷۱/۶
۱۶- جارو برقی	۵۱/۷	۱۷/۶	۴/۲
۱۷- چرخ خیاطی	۷۵/۸	۵۶/۶	۳۸/۴
۱۸- ماشین لباسشویی	۵۴/۴	۲۴/۶	۱۲/۳
۱۹- ماشین ظرفشویی	-	-	-
۲۰- موبایل	-	-	-
۲۱- آب لوله کشی	۹۷/۴	۹۵/۸	۹۵/۸
۲۲- چاه آب	-	-	-
۲۳- برق	۹۹/۸	۹۹/۵	۹۹/۴
۲۴- تلفن	۵۳/۵	۲۵/۶	۱۰/۳
۲۵- گاز شهری	۵۸/۲	۴۳/۷	۳۳/۶
۲۶- فاضلاب شهری	-	-	-
۲۷- آشپزخانه	۸۷/۴	۶۹/۰	۵۳/۰
۲۸- حمام	۸۵/۳	۶۶/۳	۴۷/۴
۲۹- کولر ثابت	۴۹/۳	۲۶/۱	۱۷/۴
۳۰- شوفاژ	۹/۷	۱/۲	۰/۳
۳۱- تهویه مطبوع	-	-	-
۳۲- پارکینگ	-	-	-
۳۳- ملک شخصی	۷۲/۴	۶۳/۷	۵۸/۷
۳۴- ملک استیجاری	۱۷/۴	۲۱/۱	۲۲/۵
۳۵- دارای وام	۳۲/۵	۱۸/۴	۸/۲

متوسط هزینه خانوار در مناطق شهری کشور در سال ۱۳۷۶، ۱۶۰،۰۰۰ ریال در سال می باشد.

جدول چهار- جمعیتی که با کمتر از یک دلار در روز زندگی می کنند

(طی سالهای ۹۸-۱۹۸۷ در مناطق مختلف) (واحد: میلیون نفر)

منطقه	۱۹۸۷	۱۹۹۰	۱۹۹۳	۱۹۹۶	۱۹۹۸
آسیای شرقی و پاسیفیک	۴۱۷/۵	۴۵۲/۴	۴۳۱/۹	۲۶۵/۱	۲۷۸/۳
به غیر از چین	۱۱۴/۱	۹۲/۰	۸۳/۵	۵۵/۱	۶۵/۱
اروپا و آسیای مرکزی	۱/۱	۷/۱	۱۸/۳	۲۳/۸	۲۴/۰
آمریکای لاتین و کارائیب	۶۳/۷	۷۳/۸	۷۰/۸	۷۶/۰	۷۸/۲
خاورمیانه و آفریقای شمالی	۹/۳	۵/۷	۵/۰	۵/۰	۵/۵
آسیای جنوبی	۴۷۴/۴	۴۹۵/۱	۵۰۵/۱	۵۳۱/۷	۵۲۲/۰
مادون صحرای آفریقا	۲۱۷/۲	۲۴۲/۳	۲۷۳/۳	۲۸۹/۰	۲۹۰/۹
مجموع	۱۱۸۳/۲	۱۲۷۶/۴	۱۳۰۴/۳	۱۱۹۰/۶	۱۱۹۸/۹
به غیر از چین	۸۷۹/۸	۹۱۵/۹	۹۵۵/۹	۹۸۰/۵	۹۸۵/۷

۶- محاسبه فقر در سطح جهان

چگونگی اندازه گیری فقر در سطح جهانی توسط بانک جهانی (World Bank) به این صورت می باشد که یک یا دو خط فقر برای همه کشورها در نظر گرفته می شود (خط فقر مطلق) و جمعیت و درصد افراد فقیر در جوامع مختلف محاسبه می گردد. بانک جهانی دو خط فقر یکی یک دلار و دیگری دو دلار در روز (بر مبنای هزینه یا درآمد افراد) برای هر شخص، بر مبنای برابری قدرت خرید^۲ (Purchasing Power Parity - PPP) در سال

است. درصد خانوارهای دارای ملک شخصی در این گروه در هر دو سال تقریباً برابر است. در گروه ۳ (خانوارهایی که هزینه آنها کمتر از ۲۵ درصد متوسط کل هزینه خانوارها است) در مقایسه این دو سال، افزایش درصد برای برخی از اقلام نظیر تلویزیون رنگی (از ۸/۹ درصد به ۴۱/۸ درصد)، جارو برقی (از ۴/۲ درصد به ۱۷/۱ درصد)، تلفن (از ۱۰/۳ درصد به ۳۳/۷ درصد)، گاز شهری (از ۳۳/۶ به ۵۴/۹ درصد) و ویدئو (از ۰/۴ درصد به ۶/۵ درصد)، قابل توجه است. برای برخی از اقلام دیگر تغییر قابل توجهی در درصد استفاده کنندگان از لوازم و تسهیلات مشاهده نشده است؛ به طور مثال برای اتومبیل، کامپیوتر شخصی، چرخ خیاطی و ماشین لباسشویی تغییر قابل توجهی دیده نمی شود.

۲. برابری قدرت خرید (PPP)، قدرت خرید پولهای مختلف در کشورهای مختلف را اندازه گیری می نماید. به طور مثال تعیین می نماید که یک کالای مشخص (و در نهایت یک سبد مشخص اقلام مصرفی) در کشورهای مختلف بانوجه به پول ملی هر کشور، به چه میزان قابل خریداری است. با استفاده از این روش قدرت خرید پولهای مختلف برای مصرف یک سبد یکسان اقلام مصرفی با هم سنجیده می شود.

۱۹۹۳، تعیین نموده است.

۲۹۱ میلیون نفر رسیده است که تقریباً نیمی (۴۶/۳ درصد) از کل جمعیت آن منطقه است (جدول شماره ۵).

بر مبنای برآوردهای انجام شده در سال ۱۹۹۹، ۱/۲ میلیارد نفر در جهان دارای هزینه مصرفی کمتر از یک دلار در روز می باشند و ۲/۸ میلیارد نفر، با کمتر از ۲ دلار در روز زندگی می کنند.

فرجام

استفاده از بررسی بودجه خانوار و نماگر پولی به خصوص در محاسبه فقر نسبی با محدودیتهایی مواجه است که می بایست با احتیاط از ارقام مربوطه استفاده کرد. مسئله مربوط به پوشش این بررسی است که ممکن است بسیاری از خانوارها را در بر نگیرد و از طرفی نحوه برآورد متغیرها، از جمله هزینه که ممکن است ارباب داشته باشد و یا وقتی بعد خانوار والگوری مصرف متفاوت مطرح می گردد، استفاده از این بررسی را با محدودیتهایی مواجه می کند. در مورد درآمد نیز ممکن است مسائلی نظیر کم گویی

جداول ذیل طی سالهای ۹۸-۱۹۸۷ جمعیت افرادی که دارای درآمد یا هزینه کمتر از یک دلار در روز می باشند را در برخی از مناطق جهان و درصد آن افراد در آن مناطق را نشان می دهد. همان طور که جدول شماره ۴ نشان می دهد ارقام فقر در دو منطقه بسیار بدتر شده است. در منطقه «اروپا و آسیای مرکزی» تعداد افراد فقیر (با درآمد کمتر از یک دلار در روز) از ۷۱ میلیون نفر در سال ۱۹۸۷ به ۲۴/۰ میلیون نفر در سال ۱۹۹۸ رسیده است. در منطقه «مادون صحرای آفریقا» تعداد افراد فقیر از ۲۱۷/۲ میلیون نفر به

جدول پنج- سهم جمعیتی که با کمتر از یک دلار درآمد در روز زندگی می کنند

(طی سالهای ۹۸-۱۹۸۷ در مناطق مختلف) (واحد: درصد)

منطقه	۱۹۸۷	۱۹۹۰	۱۹۹۳	۱۹۹۶	۱۹۹۸
آسیای شرقی و پاسیفیک	۲۶/۶	۲۷/۶	۲۵/۲	۱۴/۹	۱۵/۳
به غیر از چین	۲۳/۹	۱۸/۵	۱۵/۹	۱۰/۰	۱۱/۳
اروپا و آسیای مرکزی	۰/۲	۱/۶	۴/۰	۵/۱	۵/۱
آمریکای لاتین و کارائیب	۱۵/۳	۱۶/۸	۱۵/۳	۱۵/۶	۱۵/۶
خاورمیانه و آفریقای شمالی	۴/۳	۲/۴	۱/۹	۱/۸	۱/۹
آسیای جنوبی	۴۴/۹	۴۴/۰	۴۲/۴	۴۲/۳	۴۰/۰
مادون صحرای آفریقا	۴۶/۶	۴۷/۷	۴۹/۷	۴۸/۵	۴۶/۳
مجموع	۲۸/۳	۲۹/۰	۲۸/۱	۲۴/۵	۲۴/۰
به غیر از چین	۲۸/۵	۲۸/۱	۲۷/۷	۲۷/۰	۲۶/۲

مطرح باشد.

فقر نسبی (نابرابری درآمد) در یک جامعه لزوماً فقر را نشان نمی‌دهد. ممکن است در یک جامعه افراد با درآمد نسبی پایین واقعاً فقیر نباشند در حالی که در جامعه‌ای دیگر افرادی که به طور نسبی دارای درآمد بالا هستند، فقیر باشند. برای محاسبه فقر مطلق می‌توان مصارف خانوار را به دو گروه غذایی و غیر غذایی تقسیم کرد. محاسبه هزینه غذا با توجه به میزان کالری مصرفی مورد نیاز یک انسان مشکل نمی‌باشد ولی محاسبه اقلام مصرفی غیر غذایی خانوار با توجه به الگوهای مصرف متفاوت و همچنین تغییرات کیفیت و نوع اقلام مورد استفاده در طول زمان، دشوار است. برای رفع این نقیصه یک راه حل این است که فقط هزینه مواد غذایی محاسبه شود و از نسبت هزینه‌های مواد غذایی به هزینه‌های اقلام مصرفی غیر غذایی خط (خطهای) فقر را محاسبه کرد. برای تعیین اقلام غیر غذایی در این تجزیه و تحلیل یک راه حل دیگر توجه به فقر مادی است که بر طبق آن درصد استفاده کنندگان از اقلام ضروری را می‌توان در گروه‌های مختلف مطالعه کرد و با توجه به کمبودهای گروه‌های فقیر جامعه، نیازهای آنان را مشخص کرد. به طور کلی می‌توان گفت پاسخ این سؤال که خط فقر در یک جامعه چیست در واقع یک عدد نمی‌باشد چرا که در یک جامعه ممکن است خط فقرهای متعددی با توجه به بعد خانوار، سن، الگوی مصرف متفاوت و محل سکونت خانوار (در کدام شهر

یا روستا زندگی می‌کنند)، وجود داشته باشد. نتایج این بررسی می‌تواند مورد استفاده برنامه‌ریزان و سیاستگذاران اقتصادی - اجتماعی جهت رفع نیازهای ضروری گروه کم درآمد و تعیین ظرفیتهای خانوارها برای خرید و در اختیار داشتن این اقلام (با توجه به هزینه و درآمد آنها) قرار گیرد.

در انتها این توضیح را ضروری می‌داند که در معیارهای جدید، فقر فقط از دیدگاههای پولی و مادی مورد نظر نمی‌باشد بلکه متغیرهای دیگری نظیر سطح سواد، مهارت در کار، امکانات بهداشتی، دسترسی به خدمات و مسکن مناسب نیز می‌بایست مورد توجه قرار گیرد. در بررسیهای جدید بانک جهانی، مشکلات اجتماعی یک جامعه نظیر میزان بالای جرایم و اعتیاد به عنوان عوامل فقر در جامعه مطرح می‌گردد هر چند آن جامعه از نظر درآمدی و رفاهی فقیر نباشد.

منابع

- 1- Gordon M. Fisher, "The Development and History of the Poverty Thresholds", **Social Security Bulletin**, Vol. 55, No.4, Winter 1992.
- 2- B. Seebohm Rowntree, **Poverty: A Study of Town life**, (1902 [1st ed 1901]), chapter IV: The Poverty line, pp. 86-118.
- 3- World Development Report 2000/2001: **Attacking Poverty**, World Bank.
- 4- Measuring Poverty, World Bank, at: www.worldbank.org/Poverty/mission/up2.htm.
- ۵- فردریک ملک، «اندازه‌گیری و تجزیه و تحلیل فقر و نابرابری»، روندها، آذر ۱۳۷۸.
- ۶- نتایج بررسی بودجه خانوار بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در مناطق شهری کشور در سال ۱۳۸۱.